

en unas tablas bastante exhaustivas en las que se clasifican los trabajos de casi un centenar de geógrafos españoles que han estudiado este tema.

En el capítulo de las conclusiones, el autor hace unas recomendaciones de cara al futuro y aboga por una mayor profundización y especialización que permitan lograr unas contribuciones más valiosas, dado que la obra pone de manifiesto las limitaciones de las investigaciones en torno al ocio efectuadas hasta el momento en España, y la falta de articulación entre estudiosos. Los apéndices constan de breves reseñas de las casi 150 obras (más otras 30 de referencia) citadas en el capítulo cuarto.

A la hora de valorar el libro hay que tener en cuenta la finalidad perseguida por el autor, que es la de proponer «una mera herramienta». Se ha pretendido facilitar al lector un acceso a determinados aspectos históricos, conceptuales y metodológicos, así como una síntesis de opiniones lo más rica posible, y en este contexto cabe valorar la obra muy positivamente. Resulta valiosa la considerable atención dedicada a autores alemanes, ya que han jugado un papel importante en la evolución de la geografía del ocio y muchas de las fuentes utilizadas son de difícil acceso para los españoles, pero nos parece que el autor ha estado excesivamente influido por dicha escuela a la hora de interpretar tendencias evolutivas de más amplio espectro geográfico. Por otro lado, el libro aporta una gran riqueza de información, fruto evidente de una labor e investigación minuciosas. Sin embargo, la abundancia de citas (a veces comparadas y contrastadas), combinada con un estilo literario algo complejo, así como el número excesivo de notas a pie de página, dificultan poder seguir el hilo conductor con faci-

lidad. En cambio, en otro aspecto el autor se muestra excesivamente cauteloso a la hora de sacar conclusiones o emitir juicios.

La bibliografía es completísima e incluye tanto una selección de referencias en lenguas extranjeras (en particular inglés y alemán, pero también en portugués, italiano y francés) como una selección casi exhaustiva en lenguas hispánicas. Ello es fiel reflejo del esfuerzo de compilación llevado a cabo por el autor. El análisis bibliográfico de los apéndices es especialmente valioso como herramienta de trabajo.

Según el autor esta guía está pensada para introducir al lector de habla castellana al tema de la geografía del ocio, pero es también un buen manual de referencia sobre la geografía del ocio en España para los especialistas extranjeros. Por primera vez se ha intentado valorar la evolución de la geografía del ocio en España y recopilar todos los trabajos hechos por geógrafos españoles. El libro va mucho más allá de un mero trabajo pionero y, de hecho, constituye un estudio ordenado y completo sobre la geografía del ocio, realizado con la esperanza de servir como punto de partida para un mejor desarrollo de esta subdisciplina y para la formación de especialistas, que tanta falta hace en España.

Gerda K. Priestley

Gil, Olcina, A. i Morales Gil, A. (edit.) (1989), *Avenidas fluviales e inundaciones en la cuenca del Mediterráneo*, Alacant, Instituto Universitario de Geografía, 586 pp.

En els darrers anys, la investigació geogràfica espanyola sobre inundacions i avingudes fluvials a la conca del Mediter-

rani occidental s'ha convertit en una línia d'investigació consolidada en nombrosos departaments universitaris de Geografia, entre els quals destaquen els de les Universitats de València, Múrcia i Alacant. En són prova bon nombre d'articles, monografies i reunions científiques on, de forma individual o interdisciplinària, han participat activament geògrafs espanyols. Una línia d'investigació que, per altra banda, es recolza en la puixança que ha experimentat aquesta temàtica entre la comunitat científica internacional, i que és afavorida pel moment actual, després que les Nacions Unides han declarat la dècada dels 90 com a «Dècada per a la Reducció de les Catàstrofes Naturals».

El llibre que aquí es comenta és el recull de les ponències i comunicacions presentades en la reunió científica internacional sobre «Avenidas fluviales e inundaciones en la cuenca del Mediterráneo», que, sota els auspicis de l'*European Coordination Centre for Research and Documentation in Social Sciences (Vienna Centre)*, tingué lloc de l'11 al 14 de maig de 1989, amb dues sessions a Alacant i altres dues a Múrcia. Alhora, la reunió s'emmarcava en la contribució que l'Instituto Universitario de Geografía d'Alacant feia, per un cantó, al projecte internacional «L'eau et les hommes dans les pays de la Méditerranée et de la Mer Noire» i, per l'altre, al projecte «Demanda y economía del agua en las regiones de Valencia y Murcia», de la Comisión Interministerial de Ciencias y Tecnología.

En aquestes condicions no és d'estranyar, doncs, que sigui el litoral mediterrani peninsular el que atregui el major nombre de comunicacions, fins al punt

que només tres tracten altres àrees de la conca mediterrània —dues centrades a Itàlia i una a Tunísia—. En canvi, sí que s'aconsegueix en bona mesura el caràcter interdisciplinari que requereix la temàtica que aquí es tracta, com ho demostra la diversa procedència dels col·lectius científics que hi participen: majoritàriament geògrafs vinculats al món universitari, però també meteoròlegs, enginyers civils, hidràulics i de monts, geòlegs, urbanistes, membres de Protecció Civil, etc.

Les diferents comunicacions presentades es classifiquen en sis ponències: a) causes climàtiques de les riudes, b) rius i rambles mediterrànies, c) planes d'inundació, d) grans avingudes i inundacions històriques, e) prevenció i control d'avingudes, i f) lleis i altres normes sobre crescudes fluvials.

La primera ponència, «Causas climáticas de las riadas», presentada per A. Gil Olcina, de la Universitat d'Alacant, analitza els factors que provoquen les precipitacions extraordinàries en el litoral mediterrani peninsular —els factors d'instabilitat actuants, el calendari i la intensitat de les pluges extraordinàries— per, tot seguit, passar a l'estudi d'episodis catastròfics significatius. Les sis comunicacions que acompanyen aquesta ponència, obra d'acreditats experts en la matèria (López Gómez, A., Albentosa Sánchez, L.M., Martín Vide, J., Capel Molina, J.J., entre altres), realitzen la seva aportació personal sobre els mateixos aspectes, unes vegades adoptant un caràcter més descriptiu, altres incidint en els mètodes quantitius per avaluar les característiques de les precipitacions quantioses. En tots els casos els autors acaben remetent a exemples d'episodis catastròfics significatius.

Però no solament les inundacions mediterrànies són degudes a la intensitat i amplitud de les precipitacions, sinó que també les característiques de les conques i les xarxes de drenatges, com també les dels cursos fluvials, hi tenen molt a veure. La segona ponència, «Ríos y rambias mediterráneos», presentada per J.F. Mateu Belles, incideix en la necessitat d'aprofundir en aquests aspectes a l'hora d'estudiar les inundacions mediterrànies, per tal que la hidrogeografia deixi de ser d'una vegada per totes «la ventafocs de la Geografia Física mediterrània». Malgrat que la majoria de les comunicacions adscrites en aquesta ponència continuen cenyint-se a estudis de conques fluvials específiques, és cert que algunes d'aquestes (Bru Ronda, C. i altres; López Bermúdez, F., Romero Díaz, M.A., per exemple) aprofundeixen en consideracions de caràcter general o regional o referents a processos hidrològics específics.

La ponència «Llanos de inundación», de V.M. Rosselló Verger, destaca la importància que tenen els estudis geomorfològics de les planes d'inundació per entendre el paper que juguen les avingudes en el seu modelatge. Les úniques tres comunicacions que acompanyen aquesta ponència, centrades en el Baix Segura i la plana al·luvial del Guadalquivir, fan bona la frase de V.M. Rosselló Verger, «Els estudis de la geometria de les planes d'inundació es troba a les beceroles i encara ara sabem molt poques coses de les relacions del règim fluvial amb la producció de formes en una plana d'inundació» (p. 259).

On també queda molt camp per recórrer és en l'estudi detallat de les inundacions històriques, tema de la quarta ponència, «Grandes avenidas e inundacio-

nes históricas», presentada per F. Calvo García-Tornel. Fins ara, l'estudi de les inundacions històriques s'ha dirigit al coneixement de la freqüència i probabilitats amb l'objectiu de poder establir criteris de prevenció i defensa. En la seva exposició, F. Calvo García-Tornel reclama un estudi més detingut i rigorós de les inundacions històriques en el qual intervinguin especialistes de diferents disciplines. A continuació, i fruit de la seva anàlisi sobre algunes inundacions a la conca del Segura, aporta una sèrie de consideracions metodològiques per a l'estudi de les inundacions històriques, que fan d'aquesta ponència una de les més interessants i novedoses.

La cinquena ponència, «Prevención y control de inundaciones», encapçala una llarga llista de comunicacions –totes, a excepció d'una, realitzades per membres de les Confederacions Hidrogràfiques del Xúquer i el Segura– que analitzen l'impacte de les inundacions i avingudes fluvials en l'ecosistema humà i les possibles actuacions per fer-hi front. En línies generals, tres són els temes que predominen: a) metodologia d'estudi i classificació de les actuacions humanes enfront les inundacions, b) la implantació del SAIH a les conques del Xúquer i el Segura, i c) obres de defensa estructurals realitzades en aquestes mateixes conques i altres possibles propostes a dur a terme. També queda inclosa en aquesta ponència una interessant comunicació que tracta de la influència de les infraestructures del transport en les planes d'inundació.

Sobre la mateixa temàtica, però formant part d'una setena i última ponència, «Leyes y otras normas en torno a crecidas fluviales», diversos autors recullen, unes vegades per a tot l'Estat espanyol i altres

a través de l'estudi de casos concrets, el conjunt de normes legals reguladores d'algunes de les mesures de prevenció i control exposades en l'anterior ponència.

Ens trobem, en definitiva, davant una prova més —la més exitosa al meu entendre— del notable increment que d'uns deu anys ençà ha experimentat la producció geogràfica espanyola en l'estudi dels riscos naturals, en aquest cas sobre la temàtica de les avingudes fluvials i inundacions. Cada vegada més es van consolidant grups permanents de geògrafs que no solament surten a la llum després de catàstrofes concretes, sinó que són capaçs d'organitzar encontres interdisciplinaris com aquest celebrat el mes de maig de 1989. Una idea es transmet al llarg de tot el llibre: el debat resta obert, els camps d'estudi entorn d'aquesta temàtica són molts i queda molt per dir. I no únicament pel que fa a l'estudi del risc d'inundació com a esdeveniment hidromeomorfològic, sinó també pel que fa a la seva vessant humana i social, en altres paraules, a les relacions home-natura que se susciten entorn de la problemàtica de les inundacions i avingudes fluvials.

Anna Ribas i Palom

Équipe «Espace, Population et Société» (1989), *Atlas démographique et social de l'Île-de-France*, Paris, Université de Paris I (349 p.).

Arran d'un encàrrec de la Direction Régionale de l'Équipement de la région Île-de-France fet a l'equip Espace, Population et Société¹, sota el nom genèric de «les traduccions espacials dels fenòmens segregadors a la regió "Île-de-France"»,

aquest equip ha elaborat aquest informe —el segon de l'esmentat encàrrec— en forma d'atlas, el qual té «essencialment per objecte proposar un conjunt de documents de treball i d'anàlisi que permetin esbossar un primer estat de les formes de divisió social i demogràfica de l'espai a la regió Île-de-France i de la seva evolució recent (1975-1982)» (p.7). Tot i ser un treball col·lectiu, cadascun dels capítols o apartats és signat per l'autor o autora, la qual cosa confereix una certa empremta personal a l'enfocament de les respectives anàlisis desenvolupades.

La regió Île-de-France, amb la ciutat de París al seu bell mig, és un territori força desequilibrat, tant des d'un punt de vista demogràfic com social, econòmic i d'estructura de la producció. Això ha dut els autors² a plantejar-se el fet de redefinir les unitats geogràfiques de la regió: de 1280 *communes*, més 20 *arrondissements* parisencs, s'ha passat a 188 sectors en funció de tres tipus de criteris: la contigüïtat i l'aspecte de l'hàbitat, la composició socio-professional i les estructures agrícoles. Aquest reagrupament és explicat i justificat en l'annex que figura al final del llibre. Malgrat aquesta tasca d'homogeneïtzació, la població va de poc més de 5000 habitants en el sector més despoblat als més de 225.000 habitants (el districte 15è de París) en el més po-

1. L'equip E.P. et S. pertany a STRATES (Strategie territoriale et dynamique des espaces), unitat de recerques del Centre National de la Recherche Scientifique associada a la Université de Paris I.

2. L'equip és format per Martine Berger, Jacques Brun, Ivan Chauvire, Jeanne Fagnani, Francine Globet, Michelle Guillon, Daniel Noin i Catherine Rhein.